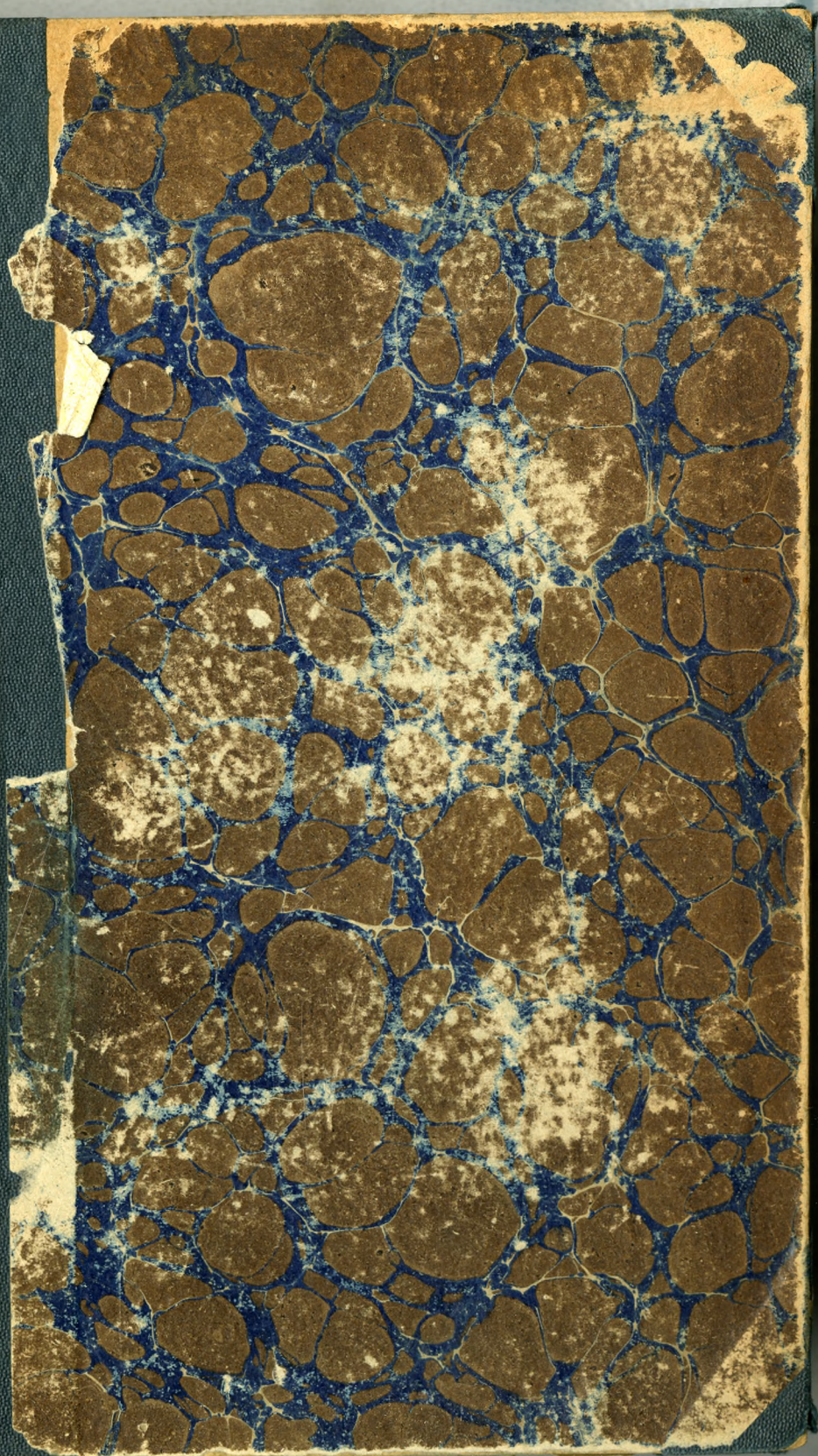

Politikai
röpiratok

155.

155
1378

A

MAGYARORSZÁGI JOGTANODÁK KÉRDÉSÉHEZ.

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A FENNÁLLÓ JOGAKADEMIÁKRA,
S A TERVEZETT EGYETEMEKRE.

A felsőbb tanügynek egy barátjától.
(*Thmeri Kiss Zoltán.*)

5.

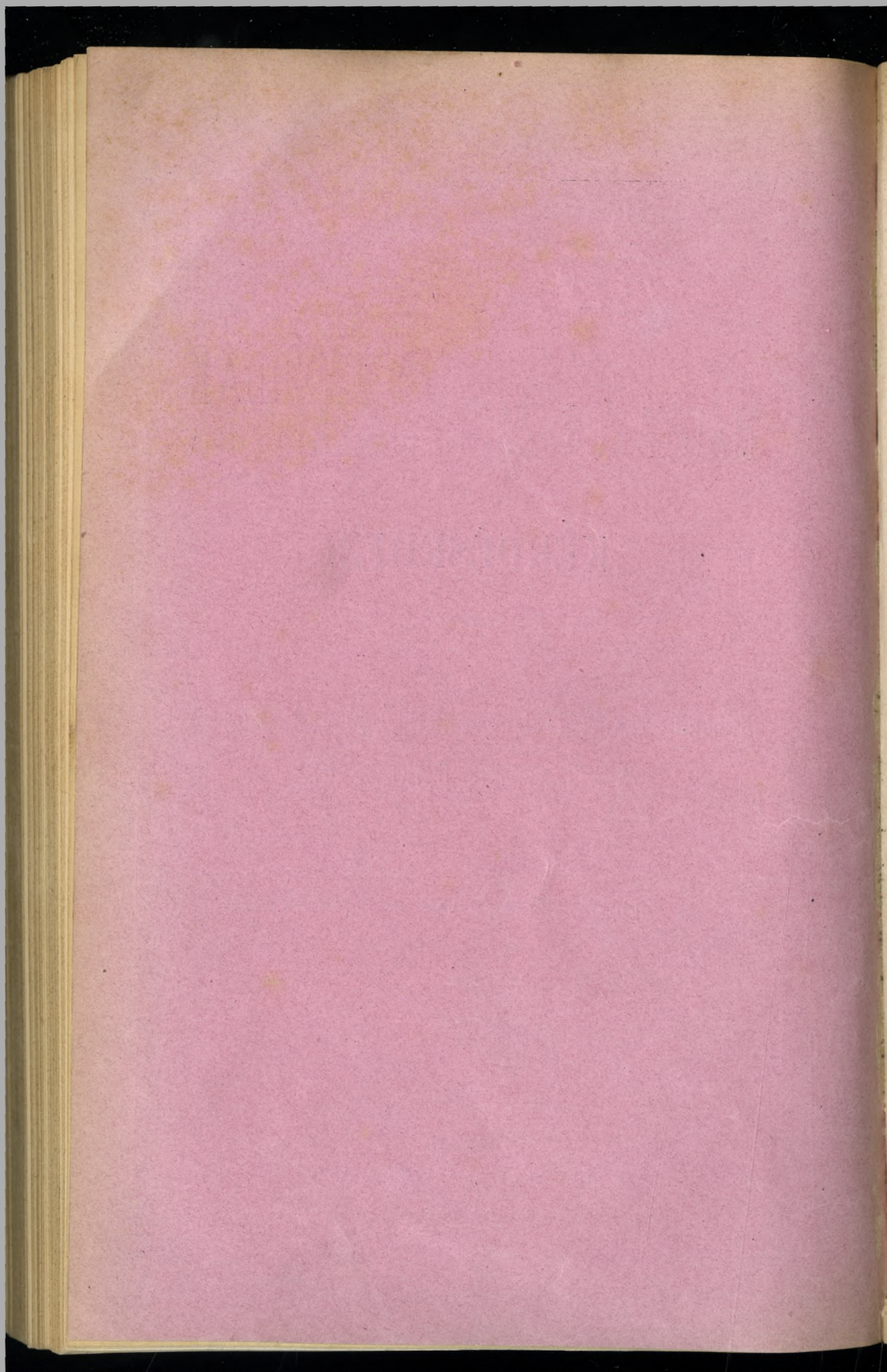
EGER.

AZ ÉRSEKI LYCEUM NYOMDÁJÁBAN.
1880.

Papir- és zeneműkereskedő
SZOLCSÁNYI GYULA

könyvtáros

Handwritten signature

A

MAGYARORSZÁGI JOGTANODÁK
KÉRDÉSÉHEZ.

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A FENNÁLLÓ JOGAKADEMIÁKRA,
S A TERVEZETT EGYETEMEKRE.

A felsőbb tanügynek egy barátjától.

(Hmóni Károly Toldi.)

EGER.

AZ ÉRSEKI LYCEUM NYOMDÁJÁBAN.

1880.

DE BALLAGI GÉZA.

BEVEZETÉS.

Minden személyi kérdés s melléktekintet félretételével, tárgyilagosan kívánunk a fenforgó ügghöz szólni. Ha itt-ott mégis kissé kemény kifejezéseket használnánk, ezek élet előre elveszszük azon határozott kijelentéssel: hogy senkit sérteni nem akarunk, — s hogy különösen Trefort Ágoston vallás- és oktatásügyi magyar ministernek a tanügy körül kivivott érdemeit határozottan elismerjük, habár minden intézkedésével s tervezésével egyet nem érthetünk.

Sajnos, de tagadhatatlan az, hogy hazánkban, alkotmányunk visszaállítása óta több téren s ujabban a felsőbb tanügy körében, épen nem szerencsés intézkedésekkel s tervezésekkel találkozunk. Különösen a jogakademiák, s az egyetemeknek jog- és államtudományi karai azok, melyekre meddő experimentatiók nehezedenek: a nélkül, hogy arra számithatnánk, miszerint az ujabban tervezett átalakítások czéljából valami életrevaló s maradandó becsű intézkedés fog történni.

A vallás- és oktatás-ügyi ministerium 1874-ben az egyetemek jog- és államtudományi karainál, valamint a jogakademiákon, új tanulmányi és vizsgálati rendszert hozott be, mely sok tekintetben czélszerűnek bizonyult, s azon föltevésre jogosít, hogy szigoruan keresztülvive, felsőbb tanügyünk ezen ágaiban évről évre nagyobbodó tökéletesedést fog előidézni.

De minden jel arra mutat, hogy a kormány nem akarja bevárni több év eredményét, — melyek átlagából az ügyállás javulására vagy roszabbulására vonatkozó alapos következtetés biztosan vonható; hanem mintha az

1874. évben s azóta tett intézkedéseit mind helyteleneknek tartaná, azokat ujakkal akarja felváltani, s e czélból oly tervekkel foglalkozik, melyek az ügyállásnak tárgyilagossá szemlélője előtt a legczélszerűtlenebbeknek tűnnek fel.

A vallás- és oktatásügyi ministerium 1878. végén egy értekezletet hívott össze, az egyetemek s a jogakademiák reformja iránt adandó véleményezés végett. Ezen értekezleten a nézetek annyira szétágaztak, hogy az ottani tanácskozás eredménye épen nem nyújthatott biztos alapot a felsőbb tanügy reformjának mikéntjére nézve. Világosan ott csak az tűnt ki, hogy a jogakademiákon a hallgatók száma — az 1874. évi szigorú tanulmányi és vizsgálati rendszer behozatala óta — fogy; épen azért a hallgatók csekély száma miatt, a tanácskozmány némely tagjai a jogakademiák számát leszállíttatni kívánták.

Igen! De ezalatt is már egy harmadik egyetem felállítása jött szóba s Pozsony városa egyetemet kért; az oktatásügyi ministerium pedig azon véleményre jutott, hogy az országnak egy harmadik állami egyetemre van szüksége, mely szerinte Pozsonyban volna felállítandó.

Az akademiák reductiója s az egyetemek szaporítása, egyidejűleg: ebben még nem volna absolut ellenmondás. Az is érthető, ha a jogakademiák reductiója azért pengettetik, mivel azokon kevés a beirt jogász; csakhogy ezen „kevés jogász“ rendszerint látogatja az előadásokat, s ennél fogva a jogakademiái előadásokon rendszerint annyi vagy nem sokkal kevesebb hallgató van jelen, mint az egyetemeken a sokszorta több „beirt jogász“ közül szokott jelen lenni.

A vallás- és oktatásügyi ministerium ezt figyelmen kívül hagyva, a királyi felséghez intézett fölterjesztésében a jogakademiákat elitéli, s egy harmadik állami

egyetem felállításának szükségességét azzal is indokolja, hogy a budapesti egyetemen oly túltömöttség létezik, miszerint a tulságosan sok hallgató miatt ezen egyetemenek üdvös működése ugyszólván lehetetlen névaneve.

Tehát amott baj: a jogászok csekély száma; emitt baj: a jogászok tulságos száma. De hol a garancia arra nézve, hogy ezen végletek megszűnnek csupán azáltal, ha egy harmadik állami egyetem állittatik fel? Az a csekély szám egyfelől, s az a túltömöttség más felől, nem abban találja fő okát, mivel 13 jogakademia s 2 egyetem van, hanem másban, — a mint látni fogjuk; — s azon aránytalanságot nem egy harmadik állami egyetem felállításával s a jogakademiák reductiójával, hanem más módokon lehet csak megszüntetni, a mint az alább előadandókból szintén ki fog tűnni.

Furcsán hangzik azon átirat is, melyet a vallás-és oktatásügyi ministerium 1880. julius 8-án 921. sz. a. a kathol. joglyceumok s a protestáns jogi collegiumok kegyuraságaihoz intézett. Ebben többi közt az foglaltatik, hogy a jogakademiák sok ifjut vonnak el más pályáktól; tehát már ezuttal nem az a magas panasz, hogy a jogakademiáknak kevés, hanem hogy sok a hallgatójuk! Továbbá az mondatik ezen átiratban, hogy a ministerium az állami akademiák egy részét megszüntetné, ha attól nem kellene tartania, hogy az ifjak a megszüntetendő jogakademiákról a többi jogakademiákra mennének, nem pedig az egyetemekre; tehát már itt az egyetemi hallgatók szaporítása iránti ohajtás van kifejezve, holott a királyi felséghez egy harmadik egyetem fölállítására iránt intézett fölterjesztésben a budapesti egyetem túltömöttsége a legsötétebb színekkel festetik, mintha csak itt ezen argumentumra s amott amon érvre volna ok-

vetlenül szükség a szándékolt czél elérése tekintetéből! A mely ministeri hivatalnokok ily ellentétes irányban mozgó kiadványokat készítenek a minister urnak, azok valóban sem az ügynek, sem a személyeknek — s ezek közt első sorban a királynak — nem tesznek jó szolgálatot.

Tisztelet a minister ur s hivatalnokainak személye iránt; hanem mégis csak furesaság: oly egymást tom-pító fegyvereket használni, egyszerre s egyidejüleg, — a mellett a jogakademiák ellen irányuló legsértőbb s indokolhatlan invectivákkal élni. De nem csupán a kormány tervezeteiben, hanem némely lapok hasábjain is a tényállásnak oly félreismerésével találkozunk, hogy valóban szükséges, ezen üggyhöz azon elv alapján hozzá-szólni: „*audiatur et altera pars!*“

E hozzászólásnál az említett ministeri átiratnak egyes részeire is — a nélkül, hogy azokat szóról szóra idéz-nők, — válaszolunk. Előbb azonban a fölötti sajnálko-zásunknak adunk kifejezést, hogy ugy a harmadik egye-tem tárgyában ő felségéhez intézett ministeri fölterjesz-tés, mint a jogakademiák reductiója iránt kibocsátott átirat, oly tulsötét szinekkel festi jogtanodáink ál-lapotait, hogy ezáltal nem érdemlett homály van vetve a külföld előtt hazánk felsőbb tanügyé-re; annyival inkább, mivel mig egyrésről az akade-miák azzal kicsinyítettnek, hogy nem ál-lanak az egyetem szinvonalán, addig épen a legjobban álló hazai egyetem (a budapesti) a legdesperátabb helyzetben levőnek tüntette-tik fel, annak bebizonyítására, hogy szük-ség van — egy 3-ik állami egyetemre. Az oly argumentatiót sem az egyetemi, sem a jogakade-miai tanárok nem érdemelték meg; de ha

megérdemelték volna, akkor valóban nem tudjuk, honnét veszi az állam azokat a kitűnő erőket s hogyan varázsolja elő azon kifogásolhatlan állapotot, melyekre az említett ministeri iratok a harmadik egyetemenél biztosan számítani látszanak? Mert vagy az akademiákról akarja venni a ministerium a tanerőket, vagy máshonnét; az első esetben beismeri, hogy az akademiákon egyetemhez is alkalmas tanerők vannak, tehát a jogakademiák igazságtalanul gáncsoltatnak; a második esetben pedig azt tanúsítja, hogy hazai elégséges tanerők hiánya daczára tervez új egyetemet! — Valóban kár azt a jót, a mi van, kicsinyelni: azon mégcsak remélt jóért, a mi nincs és talán nem is lesz! Valóban sajnálatra méltó állam volna hazánk, ha itt egy 3-ik egyetem felállításának szükségességét, csak úgy lehetne demonstrálni, a mint azt némely lapok s részben a szóbanlevő kormányi iratok is teszik: a létező s viszonylag jónak sárral dobálása által...

Annál inkább ki kell emelnünk a király ő felségének azon kitűnő fejedelmi tapintatát, melylyel a 3-ik állami egyetem tárgyában hozzá intézett fölterjesztés folytán, a ministeriumot az ügy további tanulmányozására utasította.

I. Stabilitás szükséges-e, vagy folytonos változtatás?

Sok téren tapasztaljuk, hogy hazánkban az intézmények körüli változtatások nem a kellő helyen s kellő időben történnek; továbbá, hogy életrevaló intézmények, melyek átfontolt javítás által a kor és hazánk igényeinek megfelelőkké tehetők, szükségtelenül s az állam anyagi nagy terheltetésével felforgattatnak, rendszerint anélkül, hogy helyökbe czélszerűbb intézmény állíttathatnék.

Igy vagyunk a tanügygyel s különösen a jog- és államtudományi szervezettel, mely körül a tanügyhöz gyakorlatilag eléggé nem értő „államférfiak“ és „hivatalnokok“ nézeteit láttuk és látjuk érvényre emelkedni: az ügy legnagyobb kárára s az állam érdekeinek is veszélyeztetésével.

Valóban kívánatos volna, megszivlelni s követni valahára a stabilitás és fokozatos javítás azon elvét, melynek egy kitűnő tanférfit — Kautz Gyula budapesti egyetemi tanár — a fentebb említett tanácskozmány alkalmával a következő szavakkal adott találó kifejezést:

„Nézetem szerint egy jó közoktatási rendszernek és különösen a jog- és államtudományi szervezetnek, bizonyos stabilitással kell birnia. Oly rendszer, s oly tanulmányi organisatio, mely minduntalan változtatásoknak tétetik ki, lehetetlen, hogy veszedelmére ne váljék egy tudomány, mint az oktatás ügyének. Nem ismerek országot, hol a jog- és államtudományi organisatio oly rövid idő alatt annyira phasison vitetett volna keresztül, mint nálunk. Elkezdve 1850-től egészen a mai napig, úgy az ifjuságnak, mint a tanároknak kárára és zaklatására, folytonosan változtatások hozattak be, a nélkül, hogy csak egynél is láttuk volna némi megnyugvással azt, hogy olyan jellege van, melyet emberi számitás szerint véglegesnek lehetne mondani.“

II. A vidéki jogtanodák képeznek-e culturalis szükséglet s a kormány által eltörölhetők-e?

Tagadhatlan, hogy hazánk, a nyugati államok mögött, kedvezőtlen helyzeténél fogva, igen sok tekintetben

hátramaradt, s a mulasztásokat most pótolni kénytelen. De a gymnasiumi s felsőbb tanodai ügy köre az, melyben Magyarország aránylag legkevesbé maradt el a civilisált nemzetek mögött. E részben a viszonylag kedvező helyzetet — ne tagadjuk — kiváltképp a felekezeti iskoláknak s különféle alapítványoknak köszönhetjük. Különösen, a katolikusoknak gymnasiumai s lyceumai, mely utóbbiak némelyike valódi jogakademiát képezett s képez, továbbá a katolikus (most budapesti) egyetem, valamint a protestánsoknak jogi osztályokkal is ellátott collegiumai: az utóbbi századokban üdvös versenyre kelve, módot nyújtottak a tehetséges ifjakknak e hazában is a magasb kiképzetésre, midőn még az állam e téren vajmi keveset tett és tehetett.

Culturalis szükségletet képeztek ezen tanintézetek s képezni fognak legalább is mindaddig, míg az állam, mostani pénzügyi zavart helyzete miatt felényire sem képes kitölteni azon hézagot, mely az említett tanodák eltörlésével vagy reduciójával előállana!

De térjünk át azon kérdésre: vajjon ezen intézetek, — különösen a kathol. joglyceumok, a protestáns jogi collegiumok, s a kathol. alapokból fentartott ugynevezett állami jogakademiák (csak a nagyszebeni akademia szorosan állami) — a kormány által megszüntethetők-e? E kérdésre azt feleljük: hogy nem! s hozzá tesszük, hogy ily megszüntetés, vagy akárcsak *reductio* is, nem történhetik máskép, mint az illető felekezeti kegyuraságok beleegyezése alapján törvény alkotása által, még pedig az alapítók intenióinak lehető figyelembe vételével!

Ugyanis, egyrészt a protestánsoknak iskolai és alapítványi ügyeik körüli autonomiája törvények által van biztosítva (1791: 26., s a bécsi és linczi békekötéseket megerősítő 1608: k. e. 1., s 1647: 5. t. cz. által);

másrésről a fennálló két kathol. joglyceum az 1741: 44. s 1836: 24. t. czikkek védpaizsa alatt áll. Különösen a két utóbbi t. cz. így szól:

Az 1741: 44. t. cz. „De fundatione Foglariana. “
Laudabili et non grata tantummodo memoria, sed et imitatione dignissimo exemplo Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Georgius Foglár . . . amore boni publici pro erudienda in Jure patrio juventute, Agriae Studium Juridicum . . . instituit. Status et Ordines Regni, negotium fundationis praescriptae in publicis etiam Constitutionibus Regni commemorandum, et hac quoque ratione ab omni (quam tractus et vicissitudo temporum inducere consuevit) oblivione praeservandum censuerunt.“

Az 1836: 24. t. cz. „Négyesi báró Szepessy Ignác pécsei püspök által Pécsen alapított Akademiáról. Hálaérzéssel fogadják az ország Rendei, Négyesi báró Szepessy Ignác pécsei püspöknek, a közjó előmozdításában bizonyított munkás buzgóságát, melynél fogva Pécs városában tulajdon költségén bölcselkedést- és törvény- tanító Intézetet állított fel; mely jeles és követésre méltó alapítványt, ő felsége kegyelmes megegyezésével, örök emlékül a törvénybe igtatják.“

Ezen törvényeket a magyar alkotmányos kormányok mindig tiszteletben tartották; és ezen felekezeti, valamint a kathol. alapokból fentartott állami jogakademiák sorsa, alkotmányunkkal közös viszontagságokon ment át. Valahányszor absolutismus nehezedett hazánkra, a kormányok ezen tanintézeteket — mint a tudományok mellett a hazafias szellemnek is terjesztőit — bezáratták; hanem az alkotmány visszaállításával e tanintézetek is újra megnyitottak. A mit az absolut kormányok úgy tettek, azt a magyar alkotmányos ministerium rendelet által nem

teheti; de továbbá a pécsi és egri joglyceumokra nézve az illető kegyurak, s a protestáns collegiumok körül a superintendensek, sem tehetik oly egyszerűen, a mint azt a vallás- és oktatásügyministernek 1880. évi július 8-án 921. sz. a. kelt átirata véli. Ebben ugyanis az illető kathol. főpapok s a protestáns superintendensek, a lapok szerint a következő felhívást kapták:

„Méltóztassék (sziveskedjék) az iránt nyilatkozni, hajlandó volna-e a főhatósága alatt álló jogakademiát vagy egyszerűen megszüntetni s az eddig arra fordított költségeket a hatósága alatti másnemű tanintézetek virágzóbb állapotba helyezésére fordítani, — avagy esetleg más jogakademiával jog- és államtudományi karrá olvasztani össze. . .“

III. Van-e szüksége minden civilisált államnak, s így hazánknak is, nagyszámú jogvégezett emberekre?

Ha valamely államban nincs elég orvos, mérnök, philologus, bölcész, iparos, kereskedő, stb., — a hiány nagy áldozatokkal külföldiek által is pótolható; főképp oly államban, melyben a nyelvkülönbség nem okoz nagy nehézségeket. De a hazai jogban jártas egyéneket a külföldről importálni, — minthogy olyanok ott nem léteznek — épen úgy lehetetlen, mint a nemzeti költőket. Aztán, míg költők nélkül talán el lehet az állam, addig a hazai jogban jártas egyéneket nemcsak nem nélkülözheti, sőt ilyeneknek oly számban leendő kiképzetéséről kell gondoskodni, hogy köztök válogatni is lehessen. Nem is szabad okot adni alapos panaszokra oly értelemben, hogy a birói, a közjegyzői, hivatalnoki, ügyvédi és jogtanári állomásokat, — elégséges számú jogképzett egyén hiánya miatt — az állam s a társadalom ropant kárára holmi dilettánsok foglalják el.

Ha van tér, melyen gondoskodni kell, hogy szak-képzett egyének bőven álljanak rendelkezésre: ugy ezen épen a jogi pálya. És ha van állam, melynek igen nagyszámú jogvégzett állampolgárra van szüksége: az épen a még folyvást jogilag is rendezkedő s ugyanazért nagyon sok jogtudót igénylő Magyarország.

Ez azon elv, melynek irányadása mellett egyedül lehet a fenforgó kérdésekre elfogulatlanul s helyesen válaszolni.

IV. Tulságosan sokan adják-e magukat hazánkban a jogi tanulmányokra?

E kérdésre absolut feleletet adni most még lehetetlen. A jogvégzett emberekre vonatkozólag a valódi szükséglet mindenestre nagy. E szükséglet mérvét azonban, — a fentebb felhozott egyedül irányadó elv szerint — majd csak évek mulva lehet meghatározni; akkor:

1) ha már meg lesz állapítva, a jogi qualificatio alapján betöltendő állami, törvényhatósági s egyéb állomások száma;

2) ha a közhivatali állomások nagyobb részének jogi qualificatio alapján leendő betöltésével a jogvégzett egyének nagy része alkalmazást nyer, s így ki lehet számitani azt, maradt-e még az önálló ügyvédkedésre elég-séges számú egyén;

3) ha a jelenlegi ügyvédek nagy részét, oly egyének váltják fel az ügyvédi pályán, kik a mostani szigorú rendszer mellett végzik a jogot;

4) ha a most többnyire igen előhaladott korú ítélőbirák nagy része, nyugalomba lép vagy sirba száll, s helyeik a teljes qualificatióval biró egyének sorából töltenek be;

5) ha majd ezek után látható lesz, vajjon a jogvég-

zett emberek közül többet vesz-e igénybe vagy nem, az említett sok tér és sok pálya, mint a mennyi növekvést a mostani szigorú jogtanulmányi rendszer nyújtani képes.

Ha tehát a felvetett kérdésre helyes feleletet akarunk nyerni: ahhoz alapul az említett alpontokra vonatkozó statisztikai adatokkal kell bírunk, melyeket csak a jövő szolgálhat.

A most rendelkezésre álló statisztikai adatok ugyan, azt tüntetik fel, hogy hazánkban a 60-as évek óta — főképen a magántanulás rendszerének fennálltaig s illetőleg az újabb időig — a joghallgatók száma aránylag nagyobb volt, semmint a legtöbb más államban. De e helyzet már is változott; s az előbbi tekintetben kimutatni szokott adatok körül sokan tévedésben vannak. Ugyanis:

A hazánkra vonatkozó statisztikai adatok, a joghallgatók czime alatt nem csupán azokat tüntetik fel, a kik a szorosán vett jogi pályákra készülnek, hanem azokat is, kik az államtudományi szakpályákra képezik magukat. Nálunk tudniillik, ugy az egyetemeken, mint a jogakademiákon, a jogtudományok s az államtudományok tanítása egy tudománykarnál összesítve történik.

Ellenben a többi civilisált államokban (Ausztia és Svajcz kivételével) az államtudományok s a közhivatalokra előkészítő tanok, — egyetemeken, akademiákon, lyceumokon — a jogi kartól jobbára el vannak különítve; még pedig többnyire a bölcsészeti, s itt-ott egy államtudományi, karban taníttatnak. Ekkép azok hallgatói a statisztikai kimutatásokban rendszerint bölcsészethallgatók tág czime alatt szoktak összefoglaltatni. A kik hazánkfiái közül ezen ügyállást nem ismerik, azon hiedelemben vannak, hogy külföldön a jogtudományokat s az állam-

tudományokat sokkal kevesebben tanulják, semmint Magyarországon.

E részben főkép a „művelt“ Németországra szokás hivatkozni. Hasonlitsuk csak össze ezt, a szóban levő kérdésre nézve, hazánkkal.

Németországnak van 21 egyeteme s 9 oly lyceuma, melyeken az államtudományok is taníttatnak. (A lyceumok közül egy a kelet-poroszországi Braunsbergben, a többi 8 a kathol. Bajorországban van; s ezen bölcsészeti és theologiai karokból álló lyceumokat meg kell különböztetni a gymnasium-féle nagyszámú német lyceumoktól.) Az egyetemeken az 18^{78/79} tanévben volt: közel 22.000 hallgató. (Mayer : Lex. XVII. köt. 919. l.) Ehhez számítva a 9. lyceum hallgatóit, kijön körülbelül 25.000 hallgató. A szorosan vett jogászok száma a német egyetemeken az 18^{78/79}. tanévben volt: 5279. (Mayer : Lex. XVII. köt. 920. l.) A bölcsészeti kar hallgatói, — értve ezek közt az államtudományok hallgatóit is, mely utóbbiak a magyarországi állapot szerint a jogászok közé volnának számítandók, — közel 8000-en voltak csak az egyetemeken, hol is az összes egyetemi hallgatóságnak 44⁰/₀-át képezték. A német egyetemek és lyceumok hallgatóinak számáról szóló kimutatások, — habár néhány ottani egyetemen az államtudományok ujabban a bölcsészeti karból ki lettek különítve s önálló államtudományi karokká alakítva, — nem szokták külön adni az államtudományi hallgatók számát; hanem ezeket a már régóta megszokott forma szerint, a bölcsészeti kar hallgatóinak számába foglalják bele; de úgy áll a dolog, hogy körülbelül félfannyian vannak az államtudományi hallgatók, mint a tulajdonképeni jogászok. Ekkép azt lehet mondani, hogy Németországban a joghallgatók s az államtudományi hallgatók száma, megközelíti a 8000-et.

Hazánkban pedig? Itt körülbelül ugyanazon arány létezik a lakosság számához képest, mint Németországban. Ugyanis, kerekszámokat használva, hazánkban a jog- és államtudományi hallgatók száma körülbelül 2600, ebből pedig az egyetemekre 1600, s a 13 jogakademiára 1000 esik.

Ne csináljunk tehát magunknak rémképeket s ne ijesszük agyon magunkat azzal, mintha joghallgatóink száma — országosan tekintve — tulságosan nagy volna. Nemcsak magánjogi rendezetlen s még sok perlekedésre okot szolgáltató viszonyaink, hanem közjogi rendezkedésünk is, egyelőre egyenesen megkivánják, hogy több polgártársunk készüljön a jogi pályára, mint a kedvezőbb és már rendezettebb állapotban levő más nemzeteknél.

Különben pedig, ha az államtudományokat — a külállamok legnagyobb részének példájára — a szorosán vett jogiaktól elkülönítenők s az ugynevezett bifurcatiót ilykép szorosán keresztülvinnők: akkor alig lehetne helyesen mást tenni, mint az egyetemeken és akademiákon vagy a jogi facultások mellett még külön államtudományi facultásokat is felállítani; vagy pedig a külföldi főtanodák legnagyobb részénél divatozó beosztás szerint az államtudományokat a bölcsészeti karoknál taníttatni, mely utóbbiakat a hazai akademiákon (az egy pozsonyinak kivételével, hol már a bölcsészeti kar elemei megvannak) ezután kellene nagy áldozattal alakítani. De épen e két módozat mindegyike nagyon költséges volna; annyival inkább, mivel a jogtudományok s az államtudományok szoros összefüggésénél fogva a tisztán jogi karban sem lehetne egészen mellőzni az államtudományokat; viszont az államtudományi karban s illetőleg a bölcsészeti karnak államtudományi osztályaiban tanít-

tatni kellene a jogtudomány egy részét, legalább az ugynevezett jogi államtudományokat. Aztán ha ilyen uton el is érnök azt, hogy a szorosán vett jogi pályára készülő hallgatók száma kevesbednék; de nem csökkenne ezeknek s a közhivatali pályára készülendő államtudományi hallgatóknak együttesen vett száma. Ide járulna még az is, hogy ugy a tulajdonképeni joghallgatók, mint a külön államtudományi hallgatók, nem választhatnának a pálya tekintetében oly sok téren, miként a jogászok most, a midőn a különben is szorosán összefüggő jog- és államtudományokat együttesen tanulják a jog- és államtudományi karok hallgatói. Nem is épen helytelen azon felfogás, hogy a jogtudományok s az államtudományok teljes bifurcatiója, annyi, mint a munka-felosztás nemzetgazdasági nagy elvét absurdumig vinni.

V. Való-e, hogy hazánkban a jogi pálya tetemes számú fiatal erőt von el egyéb fontos pályáktól? s hogy a jogi pálya sokkal több egyént vonz hazánkban magához, mint a mennyit tisztességesen ellátni képes?

Ha e kérdésre helyesen akarunk felelni, szükséges a mai kor követelményeit és speciális hazai viszonyainkat szemelött tartanunk; a mellett a törvényhozásnak s a volt kormányoknak helytelen intézkedéseit sem szabad elhallgatnunk.

Ily alapon nézeteinket a következőkben adjuk elő:

1) A mai államnak, ha az állami feladványokat meg akarja oldani s az állam iránti jogosult követelményeket komolyan veszi: egyéb sajátságai mellett, — milyen a cultur-állami sajátság is, — jogi államnak kell lennie. Jogi államnak oly tekintetből is, hogy benne épen ne az önkény, hanem jogszabályok szerint s ezek korlátai között járjanak el a hatóságok, testületek

és egyesek; jogi államnak, hogy benne minden téren, az erkölcstörvény s az örök igazság korlátai közt, törvények rendezzék a jogállapotokat. E feladat megoldására többé-kevésbé törekedve, az alkotmányos államok törvényhozásai ugyszólván permanensek: s több és terjedelmesebb törvényeket alkotnak évenként, semmint régebben évtizedek, sőt évszázadok alatt.

A törvények s egyéb jogszabályoknak, — mely utóbbiak közt a kormányrendeletek, a törvénykezési gyakorlat s a jogi szokás kiváló helyet foglalnak el, — ezen nagy tömege azt igényli, hogy a jogi ismeretekre oly állomások betöltésénél is súly fektettség, a melyeknél régebben erre szükség nem igen volt. A jogszabályok nagy halmazát tanulmányozni s azok ismeretére nagyszámú állampolgárokat jogi szakiskolákban képezni kell. Ha e követelménynek nem lesz elég téve: akkor tág tere fog nyílani nemcsak az ügyvédi stb., hanem a hatósági visszaéléseknek a jog körüli tájékozatlanság miatt a társadalmi elemek károsodásának is.

Ennélfogva, kiválólag hazánknak még mindig tartó magánjogi és közjogi rendezkedése közepett, kívánatos és helyes, hogy sokan válassztják a jogi pályát s tanulják a jogot. Szükséges, hogy az ügyvédektől, bíraktól, közjegyzőktől s jogtanároktól szigorú jogi qualificatiót kívánjon az állam, a mint azt rendszerint teszi is. Hasonlóképp helyes, hogy — a mint a lapokban olvassuk, — a kormány a törvényhatósági s többrendű állami tisztviselők alkalmazását is jogi qualificatióhoz akarja kötni.

Ily körülmények között a jogtanodák számának kevesbitése, s ezzel együtt a jogtanodákhoz való hozzáfér-

hetésnek a nagy távolság általi nehezítése, épen nem volna indokolva.

2) Hogy a jogi pálya tetemes számú fiatal erőt von el egyéb fontos pályáktól, az oly állítás, mely hazánkra vonatkozólag csak akkor állana, ha be volna bizonyítva, hogy szebb és biztosabb jövőt ígérő más pályákra tehetséges fiatal emberek elégséges számmal nem lépnek. De mit látunk? azt, hogy más pályákon is van túltömöttség; sőt hazánkban más pályákon még csekélyebb jövője van a gymnasiumból kikerülő ifjunak, mint a jogi pályán. Nagyon jól tudhatják azt a vallás- és oktatásügyi minis-
teriumnál, hogy hazánkban körülbelül 1872. óta a reáliskolák s az egyetemi bölcsészeti karok hallgatói számra nézve jelentékenyen szaporodtak, a gymnasiumi tanulók pedig 7—8 ezerrel fogytak; ekkép igen sok ifju el lett vonva a gymnasiumoktól s illetőleg a jog- és államtudományi karoktól, melyekhez csak a gymnasiumok szolgáltatnak contingenszt. És mégis mit látunk? Azt, hogy körülbelül 200 oly egyén, kik az egyetemen középtanodai tanári képesítést nyertek, állás nélkül van, s hogy a reáltanodákból kikerülő ifjaknak — aránylag csekély számuk daczára — még annyi kilátásuk sincs valami biztos pályához, mint a gymnasiumot végzett ifjaknak, s illetőleg mint a joghallgatóknak. Mert mialatt nálunk az ipar, kereskedelem s a műszaki ismeretágak terén pangás van, melyen hazánk sajátserű viszonyai miatt nem is lehet egyhamar segíteni, mialatt tehát az említett téreken az azokra lépők száma már is kelleténél nagyobb: addig a gymnasiumból a felső tanodákra fölkerülő ifjak s illetőleg a joghallgatók, mégis csak inkább bírnak kilátással, valami tisztességes pályára, — főkép a jogászok legalább addig, míg állami rendezkedésünk

ilyeneket igen nagy számmal kénytelen igénybe venni. Mivel pedig ekkép nálunk még a jogi pálya az egyetlen, melyen a felsőbb tanulmányok alapján az ifjunak nagyobb kilátása nyílik a boldogulhatásra, ennél fogva alaptalan azon vád is, mintha a joghallgatók állítólagos túlnagy száma miatt, ügyvédi stb. proletariatus fenyegetné hazánkat. Hiszen a jogvégzett ifju, ha akkor, midőn ügyvéddé lesz, tanulmányai alapján állandó alkalmazást nem nyerne is: mint ügyvédi segéd, vagy mint ismerősei közt letelepedő ügyvéd — mennyire annyira csak megélhet, főképp, ha (mint a legtöbb esetben) valami kis vagyonnal is bír; ellenben (exempla sunt odiosa) mit csinál az a realiskolát, ipar- vagy kereskedelmi tanodákat végzett, avagy épen középtanodai tanári képesítést nyert sok egyén, a kik hazánkban az e téren ugy is csekélyszámú állásokra sikertelenül aspirálnak? Ezek közül, a középtanodai tanári képesítést nyert egyéneknek legföljebb az instructorság áll nyitva; de ugyanezen foglalkozáshoz a jogvégzett egyének is értenek, s tapasztalati adatok szerint ilyenek még inkább kerestetnek a családok által, semmint amazok. Ekkép a jogvégzett egyén csaknem minden téren kereshet kenyeret; ellenben, mit tehet ezen nagy ipar és nagy kereskedelem hiányában szenvedő szegény hazában az oly ipari és kereskedelmi, vagy általában a műszaki képzettséggel bíró egyén, midőn a szakja köréhez tartozó állomásokat rendszerint mind betöltve s más irányban is képzett emberek által (mint keresettebbek által, kik közé a jogvégzettek is tartoznak) ostromolva találja!

Az pedig csak szerencsének mondható s alaposan nem kifogásolható, hogy a jogakademiák hazánkban egyes vidékeken és ugyan többnyire tiszta magyar városokban, a hivatással bíró ifjaknak részére

könnyebben hozzáférhetők, semmint az ország legtöbb vidékétől nagyon is messze eső egyetemek. Az alkotmányosság egyik sarkalatos elve az, hogy a polgárok az igazságszolgáltatásra hivatott bíróságokat a művelődési eszközöket nyújtó tanodákat a lehetőségig közelben találhasák fel; a midőn tehát tervben van ezen elv szerint, a királyi ítélőtáblát decentralisálni, vagyis hozzá hasonló több másodfokú bíróságot állítani fel az országnak különböző részeiben, — ugyanakkor a tanügyet szükségtelenül centralisálni a felsőbb oktatás terén, szembeszökő ellenmondás volna.

Még kevesebbé lehetne helyeselni azt, hogy a jogtanodák nagy részének megszüntetése által, az egyetemektől messze eső vidékek ifjúsága a szabad pályaválasztásban s ezzel a legszebb polgári alapjogok egyikében, alkotmányos államunk által korlátoltassék. Hiszen módjában van a törvényhozásnak és a kormánynak, az egyes pályákra készülést s léphetést szigorú qualificatióhoz kötni, a tanrendszer szigoritása által pedig a hivatlanoknak az illető tanodákba tódulását akadályozni; de tovább menni, ellenkezik az alkotmányosság a pályaválasztási szabadságra vonatkozó alapelvével.

Ám követeljük a szigorú előképzettséget azoktól, akik a jogi tanfolyamra akarnak lépni; követeljük a szigorú vizsgák kiállítását azoktól, akik a már megkezdett jogi tanfolyamot folytatni kívánják. De aztán, az elért képzettség alapján nyujtsanak az illetőknek alkalmat a boldogulhatásra, a nemképesítettek mellőzésével s emezek iránti engedékenység kizárásával.

Az épen a sajnos, hogy sok oly ember bir hazánkban jogi bizonyítványokkal, a ki soha nem volt joghallgató, vagy legalább rendesen nem végezte a jogot. De erről a következő 3) alatti pontban szólunk.

3) Ha több egyén van hazánkban a jogi pályán, mint a mennyit ez tisztességesen ellátni képes: ennek okai nagyrészt a törvényhozások s a volt kormányok. Kitűnik ez a következőkből:

a) Midőn az 1860. évi október 20-i diploma kibocsátásával ő felsége az osztrák-német rendszert s az absolutismust Magyarországon megszüntette, és midőn aztán a magyar törvények az 1861-ben tartott országbirói értekezlet megállapodásai értelmében visszaállítottak: akkor az ügyvédi vizsgára jelentkezőkkel szemben a királyi ítélőtábla (állítólag a kormánytól kapott utasítás folytán) miképen járt el? A Bach-rendszer volt hivatalnokai közül igen soknak hivatalnoki praxisa jogi praxisnak vétetett s így jogot nem végzett emberek számmal tették le az ügyvédi vizsgát. (Ennek folytán egyébiránt sokan ügyvédi pályára vagy a törvényhatóságok tisztviselői állomásaira kerültek, és így csekélyebb teher hárult az államra, mintha kénytelen lett volna valamennyit rendelkezés alatti állapotban tartani.) Másrészt a törvényhatóságoknál alkalmazott tisztviselők is, a hatvanas évek elején tisztviselői hivatalnokoskodásuk mint „jogi“ praxis alapján könnyebben bocsáttattak vizsgára, semmint később. Így történt aztán, hogy sok oly egyén nyert ügyvédi oklevelet — s ezzel jogvégzettségre mutató okmányt, kik soha sem voltak joghallgatók, vagy legalább el nem végezték a jogi rendes tanfolyamot. Ez annyira köztudomású, hogy a lapokban többször volt pengetve, miszerint e hibát az ügyvédi diplomák felülvizsgálása által kellene helyreüt-

ni, olykép, hogy a kik a 60-as évek elején — a magyar miniszterium visszaállítását néhány évvel megelőzőt időben — nyertek ügyvédi oklevelet, azok tartozzanak azt beszoigálatni s igazolni, hogy a fenállott jogszabályok szoros értelme szerint jogositva voltak ügyvédi vizsgára bocsáttatni; akik pedig ezt nem igazolnák, azoknak ügyvédi oklevelei semmisíttessenek meg. Azonban a már szerzett jogokat így elvenni, nem volna helyes.

b) A hatvanas években visszaállított jogakademiákon, joglyceumokon és protestans collegiumokon, — az 1874-ik évig, sőt az utóbbiakon még azután is egyideig, — kormányrendeletek alapján meg volt engedve a magántanulás; ennek értelmében évenként igen sokan, mint odahaza tanuló magántanulók jogászoknak iratták be magukat s aztán (az egy doctorátushoz kívántató szigorlatokon kívül, melyekre egyébiránt mások sem voltak akkor kötelezve) jogi vizsgákat tehettek, az ügyvédi vizsgát is beleértve. E magántanulók, az akademiákon beírva volt jogászoknak rendszerint nagyobb felét tették ki. Képzhetni, mily könnyen szaporodott ily úton a jogvégzettek száma!

c) Az 1869: 4. t. cz., midőn az ítélőbirói állomásokra alkalmazandók qualificatióját körülírta: a jogitanfolyam rendes elvégzésétől eltekintett! E törvénya birói pályát az imént a) és b) alatt említetteknek épen úgy megnyitotta, mint a rendes tanfolyamot elvégzett egyéneknek. Ugyanigy intézkedett a kir. ügyészségekre nézve az 1871: 33. t. cz. De e törvények mégis legalább vizsgákat kívántaks kívánnak a kir. biróságoknak ítélő tagjaitól s a kir. ügyészektol; különösen azt, hogy az illető vagy a köz- és váltóügyvédi vizsgát, vagy pedig az elméleti vizsgákat s a gya-

korlati birói vizsgát letette legyen. Hanem — fájdalom! mindjárt azt is kimondotta az 1869: 4. t. cz., hogy e kellékek alól az új birói szervezet életbeléptetése alkalmával kivételt tehet az igazságügyminister, azokra nézve, kik valami rendszeresített birói hivatalt viseltek. Mi lett ezen határozatnak következménye? mindjárt fölemlítjük.

d) Jött az 1871. év vége, a midőn a törvényhatóságok bíróságainak meg kellett szünniök, hogy helyöket az 1872. évi január 1-ével 103. kir. törvényszék s 360. kir. járásbiróság foglalja el. A tömémentelen sokitélőbiró kinevezésénél, a törvénynek imént ismertetett kivételes intézkedését a kormány úgy értelmezte, hogy a megyei szolgabírák és esküdtek is, — a kik pedig akkor nagyrészt jogot nem végzett egyénekből állottak s még csak egyszerű jogi vizsgákat sem tettek, — rendszeresített birói hivatalt viselt egyéneknek tekintendők. Mi következett ebből? az, hogy jogvégzettség és jogi vizsgák nélkül lettek bírakká nagyon-nagyon sokan. Hogy ezen eljárásnál a kinevezések körül „hibák“ történtek s a királyi új birói kar sok helyen nagyon gyöngye volt a jogban: az nem csupán abból tünt ki, hogy a felsőbb bíróságok az alsóbbaktól feljebbvitt ítéleteknek körülbelől felét kénytelenek voltak megváltoztatni s e téren még napjainkig sem történt nagy javulás; de kitűnik abból is, hogy midőn a bírácoknak áthelezhetlenségét s egyéb előnyeiket megállapító 1871: 9. t. cz. határozmányainak ideiglenes felfüggesztésére került a dolog (1875: 36. t. cz.), az ez iránti törvényjavaslatot az igazságügyministeri államtitkár azzal is ajánlotta

a képviselőháznak, hogy ez által helyre lehet ütni a kir. bíróságok első szervezése körül történt „hibákat.“

Ha az a)–d) alatt előadottakat megfontoljuk, akkor nem csodálkozhatunk azon, hogy hazánkban a jogi bizonyítványokkal bíró egyének száma nagy, hogy a bírósági állomásokra sokan pályáznak, és hogy az ügyvédséget sokan gyakorolják. De ezen nem a jogtanodák reductiójával, hanem helyes törvényhozási és kormányi intézkedések által kellene segíteni. Például: kívánják csak ezután a birói állomásokra pályázóktól a jogtudori diploma előmutatását is: rögtön erősen fog fogyni az ügyvédek száma s kevesebb egyén fog sikerrel pályázhatni a birói állásra; a mellett megszűnik azon vizszáság, hogy a törvény az ügyvédtől magasb qualificatiót kíván, mint — az ítélő biráktól! (Németországban legközelebb legalább azt tették, hogy a birótól s az ügyvédtől egyenlő qualificatiót — birói vizsgát — kívánnak; nálunk nem ártana, a birótól nagyobb qualificatiót kívánni, mint az ügyvédtől, akkor valószínűleg javulnának igazságszolgáltatási állapotaink.)

Ha azonban nem is történik más, mint hogy az 1874. óta életbeléptetett jogtanulmányi új rendszer szigoruan keresztülvitetik s az ügyvédi vizsgára való bocsáttatás még továbbra is a jogtudori vizsgától tétetik függővé: valószínűleg már ez is elég lesz arra, hogy 12—15 év múlva kevesebb jogvégzett emberünk legyen, mint a hányra hazai viszonyaink közt szükség van. De kívánatos-e az utóbb említett állapot?

VI. Szaporodik vagy fogy-e a jogakadémiai hallgatók száma, mióta a négyévi folyam a jogakademiákra is ki lett terjesztve s az ügyvédi vizsgára bocsáttatás a jogtudori oklevéltől tétetett függővé?

Az 18^{74/75}. tanév óta a jogakademiákon jelentéke-nyen fogyott a jogtanulók száma. Ez pedig a következő három főokból történt:

1) A mint a magántanulás megszűnt, a legtöbb jogakademián a tanulók száma felényire szállott le az 18^{74/75}. s következő tanévben. Ugyanez állott be valamivel később a protestans jogakademiákon, mióta a magántanulás ott korlátolva lett s aztán szintén megszüntetett.

2) Miután 1874. óta a jogakademiákon nem lehet 3 év alatt elvégezni az egész jogi tanfolyamot, hanem itt is — mint az egyetemeken — a tanfolyam 4 évre terjed; továbbá, miután az ügyvédséghez az 1874: 34. t. cz. folytán jogtudorság kivántatik: e körülmény is arra hatott, hogy a jogakademiák tanulóinak száma fogyott.

3) Minthogy azok is, kik jogakademián végzik a 4 évi tanfolyamot, a szigorlatokat csak az egyetemen tehetik: ennél fogva a jogakademiákról sok ifju (főkép mint már 3-ad vagy 4-ed éves jogász) a tanulmányok folytatása végett valamely hazai egyetemre megy, hogy ott megismerkedhessenek azon tanárok kikérdezési modorával, kik előtt a szigorlatokat tenni fogják.

Lássuk már most tüzetesen, szaporodott-e vagy fogyott hazánkban a joghallgatók száma? A magyar kir. statist. hivatal idevonatkozó kimutatásaiból, s a vallás- és oktatásügyministeriumnak évi kiadványaiból, e részben a következő adatok tűnnek elő:

a) 18^{69/70}-ben volt a budapesti egyetemen 1195, s a jogakademiákon 2119, összesen 3314 jogász.

b) 187⁹/₇₄-ben: 1470 egyetemi, s 1843 jogakadémiai, összesen 3313 jogász.

c) 187⁴/₇₅-ben: egyetemi 1448 s akadémiai 1418, összesen: 2866 joghallgató.

d) 1877/₇₈-ban: egyetemi 1656, s akadémiai 1043 jogász, összesen 2700.

e) 1878/₇₉-ben volt körülbelül: a két egyetemen 1600 s az akademiákon 1000 jogász, összesen 2600.

Tehát a jogakademiákon több mint 1000-rel fogyott s az egyetemeken néhány 100-zal szaporodott a jogászok száma.

A jogtanulók számában a jogakademiákon beállott fogyást, részben ugyan paralysálva találjuk azáltal, hogy az egyetemeken (tulajdonképen a budapestin) a jogászok száma szaporodott; de e szaporodás — a mint láttuk — nem tesz ki annyit, mint a jogakademiákon 1874. óta történt fogyás; tehát hazánkban, összesen véve is a jogi tanodákat, a jogászok száma megfogyott, s így eltévesztett számítás alapján szik azon hivatalos és nem-hivatalos zaj, mintha az ifjak egyéb pályák mellőzésével folyvást nagyobb tömegekben tolongnának a jogi tanulmányokra.

Maga az, hogy a budapesti egyetemen a jogászok száma szaporodott, a fentebb 3) alatt említettekén kívül abban is leli okát, hogy a már kormányrendelet által az akademiákon megszüntetett magántanulást sokan a budapesti egyetemen üzik. Tehetik pedig ezt azért, mivel ott oly sok a jogász, hogy a tanárok őket egyenkint ismerni épen nem képesek; a mellett ott a tanárok a beírt jogászok névsorát (a catalogust) részint nem olvassák, részint kénytelenek jelenlevők gyanánt tekinteni az ugy sem ismert jogászok közül azon távollevőket, kiknek névénél mások kiáltanak „jelent.“ Ilykép lehetséges, hogy

sok jogász elvégzi ott a 4 évi jogot, habár talán csak akkor jelentkezik az egyetemen, midőn a félév elején a beiratásról s a félév végén a leczkekönyv aláírásáról van szó.

Mihelyt a magántanulásnak ezen alakja megszüntetik, a jogászok száma a budapesti egyetemen is minden valószínűség szerint fogyni fog: kivévn, ha a jogakademiák száma reducáltatnék, mivel ekkor a megszüntetett akademiák contingense is valószínűleg a fővárosi egyetemre fog menni.

Egyébiránt a hazai összes jogtanodákat tekintve; a jogászok számának még további jelentékeny fogyása, épen nem állana az államnak s a társadalomnak érdekében. Ugyanis, az ügyvédek, az ítélőbírák s a jogi képzettség alapján alkalmazott hivatalnokok között — de főképen a két utóbb említett csoportban, — oly sok öreg ur van, hogy attól lehet tartani, miszerint halálozás, elaggás s illetőleg nyugdíjazás folytán 12—15 év alatt sokkal több üres helyet fognak maguk után hagyni, mint a hány jogtudor-ügyvéd addig a mai szigorú jogtanulmányi rendszer mellett (ha ez mindenütt foganatosittatik) a jogtanodákból ki fog kerülhetni.

VII. Való-e, hogy a jogakademiákon a jogi szakképzés nem áll a kor színvonalán? s hogy a tudományos színvonal és a tanuló ifjúság iránti követelmények ott nem érik el az egyetemi színvonalat?

Az egyetemek közül a budapestin a tudományos művelődés közegei és eszközei kétségkívül bővebben vannak meg, semmint a jogakademiákon; azonban az utóbbiaknál alig áll valamivel magasb színvonalon a még eléggé föl nem szerelt kolozsvári egyetem, s ugyanoly színvonalon állana egy 3-ik állami egyetem is, — ha ilyen felállítatnék, — mert az állam óriási deficitje nem

engedi a kellő berendezés s felszerelés költségeinek fedezését.

Aztán, nagyon kétesértelmű még más szempontból is azon állítás, hogy a jogakademiák nem érik el az egyetemi színvonalat. Itt talán a tanárok, talán a tanulók, talán a taneszközök, vagy mind együtt értetnek. Mindegyik esetben igazságtalan és túlzott az akademiák gáncsolása, melynek igazolhatlan-voltát itt néhány adattal is kimutathatjuk.

1) Hogy a budapesti egyetemen sokkal több jeles tanerő van, mint a jogakademiákon: e körülmény még mitsem bizonyít az utóbbiak ellen. Vagy talán az volna kívánatos, hogy ez megfordítva álljon? Aztán, honnét kerültek nagyrészt a budapesti egyetemre az ottani kitűnőségek? hiszen a legjelesebbek közülök előbb jogakademiái tanárok voltak s már mint kitűnő tanárok jutottak az egyetemre; így: Pauler Tivadar, Kautz Gyula, Konek Sándor, Hoffman Pál, Vécsey Tamás, Cserny József, Kerkapolyi Károly; azelőtt Virozsil, Lánér, Geörch, Karvassy, Frank, Madarassy, stb. Ebből talán csak szabad azt következtetni, hogy a jogakademiáknak is voltak és vannak kitűnő tanáraik! csak hogy ezt némely, a felsőbb tanügyhöz nem értő s oly egyének, kik soha sem voltak tanférfiak, el akarnák tagadni.

2) Vajjon csak egyetemi tanárok művelik tantárgyaikat az irodalom terén is? Nincsenek-e a jogakademiákon oly tanárok, kik e téren is kitűnnek, s a kik közül némelyeknek irodalmi munkáit még az egyetemeken is használják, sőt részben egyenesen ajánlják is! Ily szerzők nevei s munkáik czimei, többi közt, a következők: Fésüs: „Magyar közigazgatási jog;“ Bozóky: „Institutiók,“ s „A római jog pandectáinak tankönyve;“ Mariska: „Magyar pénzügyi törvényisme;“ Wer-

ner: „A bölcseleti jog története“ s ugyanattól Schilling „Bölcseleti vagy természetjog“-a fordításban; Szeredy: „Egyházjog;“ Pisztorj: „Bevezetés az államtudományokba;“ Mutschbacher: „Magyar váltójog;“ Sipos: „Magyar bányajog,“ stb.

3) Aztán, — a kolozsvári egyetemről nem is szólva — a budapesti egyetem jog- és államtudományi karánál csupa kitünőségek tanítanak-e? Bizonyára nem; a többi karoknál sem!

4) A budapesti egyetem színvonalát a kolozsvári egyetem sem éri el; hiszen elismeri ezt a minis-ter is, a felséghez intézett fölterjesztésében; pedig, ennek mint egyetemnek, csakugyan — kellő dotatióval — egyetemi színvonalra kellene emeltetnie a ministerium által, mialatt a jogakademiáknál be lehet érni a jogakademiái szerényebb színvonalalal. De ha ekkép a budapesti egyetem magasb színvonalon áll: vajjon viszont a budapesti egyetem eléri-e a külföldi kitünőbb egyetemek színvonalát? s csak azért, mert el nem éri, helyes volna-e annak tekintélyét kormányi kibocsátványnyal úgy kicsinyíteni, a mint azt a szóbanlevő minis-tereri intézvény a jogakademiákkal teszi? — Egyébiránt hivatalos részről kijutott más alkalommal az egyetemeknek is; így Szász Károly oktatásügyminis-tereri tanácsos ur az említett tanácskozmány alkalmával meddőnek találta a vitát, a fölött, hogy hol kell kezdeni a főtanodai reformot; „mert — ugymond — ha az egyetemen kezdjük, akkor azt mondják, hogy a középtanodákból az ifjak készületlenül jönnek az egyetemre; ha pedig a középtanodán kezdjük, azon ellenvetéssel találkozunk, hogy nincs jó tanár, mivel az egyetem rossz.“

Részünkről nem helyesljük az ily czélzásokul vehető kifejezéseket, melyek — hivatalos részről ejtve —

egyetemeinknek reputációját a külföld előtt is rontják. De ha hivatalos részről még az egyetemekkel szemben is így beszélnek; akkor ugyan csodálkozhatunk-e azon, ha a hallottak alapján akárhány dilettáns vakon pálczát tör nemcsak jogakademiáink, hanem egyetemeink fölött is?!

5) A mint a budapesti egyetem kitünőségeinek nagy része, képes volt magát mint még jogakadémiai tanár kitünőséggé kiképezni: vajjon ez lehetetlen volna épen most a jelenlegi jogakadémiai tanárookra nézve? És ha a jogakadémiai tanár is rendelkezik módokkal és eszközökkel szakképzettségének továbbfejlesztésére: vajjon a tanuló jogász, ha szorgalmas és jó észtehetségű, nem találna ugyanott módot annyi jogi ismeret megszerzésére, a mennyit csak egy joghallgatótól a legszigorúabban kívánhatni?

6) A jogakademiáknak is vannak előnyös oldalaik. Példaul: itt a tanárok az aránylag csekélyszámú hallgatókat egyenkint jól ismerik; azok szorgalmáról s előmeneteléről colloquiumok által igen gyakran meggyőződhetnek; az előadás alatt a tanár a teremben széttekintvén, a névsor felolvasása nélkül is megtudhatja, kik nincsenek jelen. Ellenben a budapesti egyetemen e helyett mit látunk? azt, hogy a beirt jogtanulók nagy részének sikerül — a már fentebb előadottak szerint — ugyszólván leczkelátogatás nélkül elvégezni a jogi éveket. És vajjon az ily „ál-nyilvános,“ valósággal pedig „magán“-tanulók: nem állanak-e a jogakadémiai ifjuság legkevesebbé szorgalmas tagjainak is színvonalán alul? Ezért is jó volna, azt a „magasb egyetemi színvonalat“ — mely iránt egyebiránt teljes tisztelettel viseltetünk — minél ritkábban s a maga helyén emlegetni; nem pedig azt

hiresztelni, hogy a jogakademiák a kellő színvonalon alul állanak.

7) Aztán, tény, hogy: a vallás- és oktatásügyi minisztérium közvetlen felügyelete alatt álló jogakademiák s katól. joglyceumok tanárai, csaknem egytől egyig, szakjukból egyetemi magántanári képesítéssel bírnak. Ellenben az egyetemi tanárok között többen vannak, kik ily képesítést mindedig felmutatni nem képesek. E két körülményt összevetve: talán mégsem igazolható az, ha — a tanárookra is czélozva — mondatik, hogy a jogakademiák a kellő színvonalon alul állanak.

8) Az 1874-ben T r e f o r t Ágoston nagyjérdemű oktatásügyi miniszter által kibocsátott új tanulmányi és vizsgálati rendszer folytán, a jogakademiáknak a tudományos színvonal tekintetében csakis emelkedniök lehetett. Minek tehát a jogakademiáknak s az ottani tanároknak tekintélyét, melytől a sikeres működés is nagyrészt függ, hallgatóik előtt rontani, azon igazságtalan váddal, mintha azok a jogakademiák nem felelnének megrendeltetésöknek! Hiszen most csak inkább megfelehetnek ennek, semmint azelőtt; mivel a miniszter új rendszere alapján reformálva lettek s általa szigorú felügyelet alatt tartatnak. Pedig e reform előtt is hazai viszonyainkhoz képest a jogakademiák az államnak s a társadalomnak kitűnő szolgálatokat tettek; mert hiszen jogakademiákon nyerték kiképeztetésüket legnagyobb kitűnőségeink közül sokan; így például: D e á k F e r e n c z, K ö l c s e y F e r e n c z, S o m s i c h P á l, K ö v á r y L á s z l ó, K ö v y S á n d o r, S z e m e r e B e r t a l a n, P u l s z k y F e r e n c z, K a r v a s s y Á g o s t o n, S z i l á g y i S á n d o r stb. Sőt jeles oktatásügyi miniszterünk is, tanulmányainak nagy

részét egy joglyceumon (az egrin) végezte s mégis — „magas színvonalra“ emelkedett.

VIII. Döntő lehet-e a jogtanodák fentartása vagy megszüntetése körül a hallgatók száma?

A jogakademiák hazánkban culturalis szükségletet képeznek, — a mint fentebb láttuk. Ezen tanintézeteket tehát, míg e culturalis szükséglet fenforog, tökéletesíteni kell, nem pedig szükségtelenül reducálni vagy épen megszüntetni. Igaz ugyan, hogy hallgatóik száma egy idő óta többnyire csekély; de vagy kívánatos a jogi pályára lépők számát szaporítani, s akkor emeljük fel a jogakademiákat az egyetemiekhez hasonló jog- és államtudományi karokká, mely intézkedés által egyedül lehetne a budapesti egyetem tultömöttségét megszüntetni; vagy pedig nem kívánatos a jogi pályára lépők számát szaporítani s akkor épen nem baj az, hogy a jogakademiákon csekély a joghallgatók száma, hanem akkor az egyetemeknek joghallgatókkal való tultömöttsége képezi a főbajt, mely baj egy harmadik egyetem alapításával még fokoztatnék.

Egyébiránt a hallgatók száma nem lehet döntő azon kérdésre nézve, hogy a jogakademiák fentartandók, vagy reducálандók avagy épen megszüntetendők-e? E részben sokkal fontosabbak más tekintetek, melyekre vonatkozólag a fentebb említett tanácskozmány alkalmával Kautz Gyula budapesti egyetemi kitűnő jogtanár így nyilatkozott:

„A jogakademiák kérdése szintén azok közé tartozik, melyeknek helyes megoldása sok nehézséggel jár. Ismerem az e nemű tanintézetek ellen felhozott érveket; de megvallom, nem tekintem ezeket mindegyikét alaposnak, s azért

(vonatkozva egyelőre az állam közvetlen vezetése alatt álló intézetekre) azoknak megszüntetése mellett nem birnék szavazni.

„A jogakademiák ugyanis első sorban hazánkban jelentékeny multtal birnak, mely alatt arról mégis tettek bizonyoságot, hogy bizonyos szükségnek megfeleltek; s hazánkban nem egy jeles szakembere, tanára, államférfia, jogakademián nyerte kiképeztetése első alapjait. A jogakademiák emellett, (eltekintve hogy részben saját alapítványokkal birnak, s az államkincstárt nem terhelik) bizonyos nagyobb fontosságú érdekekkel is állanak kapcsolatban; jelesül nemzetiségi, művelődési s vidéki városi központok érdekeivel, melyeket figyelmen kívül hagyni nem lehet.

„Működésük eredményei felett sem lehet oly könnyedén pálczát törni. Nem egy jeles fiatal tanárs szakember ül jogakadémiai tanszéken; számos kiváló tanuló kerül évenként akademiákról az egyetemre s még a tudományos működés is figyelmet érdemlő e tanintézeteken az utóbbi évek folyamában. Nézetem szerint az sem helyes, jogakademiáinkat pusztán a hallgatók csekély számaránya szempontjából megítélni. Nem szabad feledni, hogy vannak. jelesül Németországban, egyetemi jogi karok, a melyeknek hallgatói egy magyar jogakademia hallgatóinak számát igen kis mértékben haladják meg.“ — Meghaladják? Némelyek el sem érik.

Nevezett jeles tanférfinak utóbbi megjegyzését a következőkkel illusztrálhatjuk:

1878-ban a német egyetemek közül volt Erlangen-

ben 51, Rostockban 28, Kielben 20 jogász; a svajcei egyetemek közül Baselben 24, Zürichben 23 jogász; — Olaszországban két oly egyetem van, melyeken a jogászok száma a százat csak egynehánynyal haladja meg, s 7 olyan, melyekben 30—90 közt áll a jogászok száma. (Brachelli : Staaten Europas, 448 s köv. l.) És azért ott még sem jut eszökbé az államférfiaknak, az illető egyetemek reductióját vagy épen eltörlését kívánni; mivel belátják, hogy a kisebb egyetemek s egyéb kis hallgatóságú főtanodák — az illető vidékeknek s az államnak együttes érdekében — fontos culturalis szükségletet képeznek; tudják azt is, hogy épen ily tanintézeteken lehetséges csak a tanárok s tanulók közt azon közvetlenség, melynek a budapesti túltömött egyetemen mutatkozó hiányát a magyar vallás- és oktatásügyi minister annyira fájlalja, hogy e körülményből egyik főérvét meríti a felséghez intézett fölterjesztésében egy 3-ik egyetem megalapításának indokolására.

IX. Hazánkban aránylag sokkal több-e az ügyvéd, mint más államokban?

1878-ban hazánkban 4792. ügyvéd volt. („Magy. jogász“ folyóirat, 1878. évi 32. sz.)

Ez mindenesetre nagy szám, mely ha az országnak $13\frac{3}{4}$ millió lakosához viszonyittatik, kiderül, hogy nálunk körülbelül 3000 lakosra esik egy ügyvéd. De hiszen a minta-államul tekintetni szokott szász királyságban 1874-ben szintén minden 3000 lakosra esett egy ügyvéd; sőt Mecklenburgban, mely pedig szintén a művelt Németországban fekszik, minden 1731 lakosra esett egy ügyvéd. (Mayer : Lex. I. köt. 142 l.)

Aztán nálunk, a jogtudorságnak s a hosszú előleges gyakorlatnak, mint az ügyvédi vizsgára bocszáttatás föl-

tételeinek, behozatala óta, az ügyvédek száma fogyni kezd. Az említett két német államban pedig, az 1878. évi ügyvédi rendtartás folytán, mely az ügyvédség szabad gyakorlatának addig fennállott korlátait nagyrészt megszüntette, valószínűleg szaporodni fog az ügyvédek száma.

A mi pedig az ügyvédek kellő száma iránti igényeket illeti: ezeknek hazánkban nagyobbaknak kell még egyideig lenniök, mint a legtöbb civilisált államban; nem azért, mintha nemzetünk tulságosan pörlekedő természetű volna, hanem azért, mivel hazánkban az urbéri, tagosítási, s több más jogügyekből még folyvást töménytelen per keletkezik, — a mely jogügyek a legtöbb államban régebben lettek rendezve s ennél fogva a rendezésből eredt perek is ott már nagyobb részt lefolytak.

Azt sem szabad felednünk, hogy több államban az ügyvédek az állam kiválólág méltatja, a birói állomásokat rendszerint gyakorlott ügyvédekkel tölti be, — például Anglia, — s az ügyvédi pályán működők számát ez uton is csökkenti; a mi pedig nálunk az államhatalom részéről csak igen csekély mértékben történik.

Franciaországban, Angliában, Éjszak-Amerikában s még több államban az ügyvédek száma ellen, — habár ez nem csekély épen nem panaszkodnak: sőt az alkotmányos választásoknál reájok különös figyelmet fordítanak. S itt nem lesz fölösleges azon, nálunk elterjedt balhiedelemmel szemben, mintha az éjszakamerikai Egyesült-Államok elnökei többnyire szabók és suszterek lettek volna, megjegyezni, hogy ott eddig csaknem valamennyi elnök az ügyvédi karból való volt. (Mayer: Lex. I. köt. 142. l.)

Ha megis jelenleg inkább sok, mint kevés ügyvéd van hazánkban: ám szigorítsuk az ügyvédi rendtartást;

de ne korlátozzuk a mostaninál is nagyobb mérvben a jogi pályára való léphetést, mert a jogi pályának az ügyvédin kívül még sok más ága is van, melyek számára elégséges képzett egyén szükséges.

X. Rendkívül nagy-e a jogtanodák száma hazánkban?

Van nálunk — eltekintve a társországoktól — 2 egyetem s 13 jogakademia. Az utóbbiak közül egy állami, négy a kathol. tanulmányi alapból fentartott akademia, két kathol. lyceum, egy ágostai protestans s öt reformatus collegium.

Ha csak a pusztá számot vesszük, ez ugyan nem mondható kevésnek. De tekintve a hazai egyetemek számát, mely csak kettő, s melynél többet az óriási deficitekkel küzdő állam fentartani egyelőre nem képes, — a hiányzó egyetemeket egyes vidékenként pótló jogakademiák száma tulságosnak épen nem mondható.

Ezen állítás bebizonyítására tegyünk összehasonlítást a külfölddel. Mit látunk ott? Ime:

1) Ausztriában 21 millió lakosra van 7 egyetem.

2) Svajczban van 2.800,000 lakosra 4 egyetem s egy akademia.

3) Németországban van 42¹/₂ millió lakosra 21. egyetem és 9 lyceum.

4) Hollandban (Németalföldön) van 4 millió lakosra 3 egyetem s ezekkel egyenrangú 2 Athenaeum.

5) Belgiumban van 5¹/₂ millió lakosra 4 egyetem, köztük egy katolikus.

6) Franciaországban van 37 millió lakosra 1 állami egyetem, 10 jogi és 15 oly facultás, melyeken egyebek közt az államtudományok is taníttatnak. Továbbá van ott: 6 kathol. egyetem.

7) Angliában, Skocziában és Irlandban van 34¹/₂

millió lakosra 12 egyetem, sok vidéki collegiummal. Az egyetemek közül kettő katolikus; 1 Londonban s 1 Dublinban.

8) Olaszországban van 28 millió lakosra 17 állami s 4 szabad egyetem, és sok jogakademia.

9) Hazánkban pedig van 2 egyetem s 13 jogakademia; $13\frac{3}{4}$ millió lakosra (A „Statistisches Handbuch der österreichisch-ung. Monarchie“ szerint, hazánkban — a társországokat nem számítva — már 1876. végén 13.742.620 volt a lakosság száma.)

Már most tegyünk számítást.

Az említett államokhoz képest, aránylag véve, kellene tartanunk: Ausztriához mérten 4—5 egyetemet; Svajczhoz mérten 15 egyetemet s egy akademiát; Németországhoz mérten 6—7 egyetemet és 9 akademiát; Hollandhoz mérten 9 - 10 egyetemet; Belgiumhoz mérten 10 egyetemet; Franciaországhoz mérten 3 egyetemet és 12 akademiát; Nagy-Britanniához és Irlandhoz mérten 4 egyetemet és igen sok akademiát; Olaszországhoz mérten 10 egyetemet és legalább ugyanannyi akademiát.

Habár pedig a külállamokban az ottani akadémiaféle tanintézeteken többnyire csak az államtudományok, (a jogi államtudományokkal együtt) — nem pedig egyzersmind a jogtudományok is a maguk egészében — taníttatnak: az idézett számok mégis azt tanúsítják, hogy hazánkban nem oly tulságosan sok a jogtauodák száma, a mint az némely oldalról állítatik. Kitűnik ezen összehasonlításból az is, hogy ha a jogakademiák eltöröltetnének, azok helyett a létező 2 egyetemen fölül még legalább 2—3 egyetemet kellene felállítani.

Már most kérdezzük: képes-e erre az óriási defici-

tekkel küzdő magyar állam? E kérdésre határozottan nem-mel kell felelnünk.

Ugyanis:

Ha mindjárt a most ugynevezett kir. jogakademiák alapjai, — melyek pedig nem államiak, hanem kath. tanulmányi alapok, — összesítettnek is, ezek jövedelmei nem hogy egy új egyetem felállításához, de még csak a fennálló kolozsvári állami egyetem kellő berendezéséhez sem volnának elégségesek. Hogy pedig az állam, a a fennálló hazai egyetemek másodikat, a kolozsvárit, sem képes kellőleg fölszerelni és dotálni: az köztudomású tény. Nem is vállalhat magára az állam egy 3-ik egyetemmel járó nagy kiadásokat, midőn óriási deficitekkel küzd évek óta s most már az államadósági terher súlyának érezhetősége tekintetében, — fájdalom — a világ valamennyi állama közt az első helyet vagyis a legszomorítóbb helyet, foglalja el!! (Az 1880. évre szóló „Almanach de Gotha“ 1040. lapján közölt összehasonlító táblázat szerint, Magyarország már most összes tiszta jövedelmeiből $66\frac{1}{2}$ % -ot kénytelen évenként államadóságokra fordítani, oly óriási % -ot, miként a többi államok közül egy sem, ugyanazért az említett táblázatban hazánk a legislegelső helyet foglalja el.)

Mig az állam pénzügyi egyensulya, melyet az 1867: 12. t. cz. egyenesen megkövetel, helyreállíthatnák: addig a kormány az államot újabb terheltetésre vezető experimentációktól valóban megkímélhetné!!

Más kérdés az: nem volna-e lehetséges, egy kathol. egyetemet s egy protestáns egyetemet alapítani?!

XI. Állami új egyetem helyett állítsunk fel egy katholikus s egy protestáns egyetemfélélt.

Miként láttuk, az állam jelenleg egy új állami egyetem költségeit meg nem bírja. Ha azonban mégis ke-

vés volna a hazai egyetemek száma: akkor czélszerű a hiányt egy katholikus, s egy protestans egyetem-félével pótolni s a legtöbb akademiát is fentartani.

A protestansoknál (a mint a minister is megjegyzi a felséghez intézett fölterjesztésében) már huzau.osb idő óta pengetik azon eszmét, hogy jogakademiáik alapjaiból azt, a mi az alapítók inteniói szerint egyesithető, öszszesitik, — s kiegészítve a hivek mindig áldozatkész adakozásaival, Debreczenben egy protestans egyetemet alapitanak; a tisztán helyi rendeltetésű alapítványok némelyikét pedig szintén kiegészítve, még egy-két jogakademiát is fentartanak.

A katholikusoknak csak két jogakademiájok van: mindkettő egymástól annyira messze eső helyen, s külön-külön oly culturalis szükségletnek megfelelő, hogy egyiket sem volna kívánatos megszüntetni. Hanem lehetne, az egyiknek mostani szervezetében való fentartása mellett, a másikat kathol. egyetemmé alakítani. Ez utóbbi azáltal történhetnék legkönnyebben, ha az állam e czélra kiszolgáltatná a budapesti egyetem alapjait, melyek csekély kivétellel tisztán kathol. alapok, s ha azon összegek is e czélra fordítatnának, melyekből jelenleg mint kathol. alapok járulékaiból a mostani kir. jogakademiák legnagyobb része tartatik fenn. Ha azonban a kormány ezen alapokat kiadni s illetőleg az említett czélra fordíttatni nem engedné: az esetben a két kathol. lyceum eddigi állapotában maradhatna mindaddig, mig vagy az említett alapok ügye végkép nem tisztáztatik, vagy a mig a főpapok s a kathol. világi és

egyházi hivek áldozatkészsége az egyik kathol. akademiának kathol. egyetemmé alakítását lehetővé tenné.

Mindenesetre kívánatos, fentartani azon nagy elvet, mely a ministeri intézvényben is megemlítették, hogy a magyarországi kathol. egyház — miként a két protestans felekezet is — saját szelleme szerint berendezett jogi tanintézetekben adhassa meg ifjainak a jogi képzést.

Ha az említett felekezeti jellegű egyetemek felállítására kerül a sor; akkor ezeknél költségkímélés végett az orvosi kar mellőzendő volna. Hiszen ilyen a német egyetemeknek sincs mindegyikénél; sőt a münsteri egyetemen csakis theologiai és bölcsészeti-államtudományi kar van — tehát csupán két kar — és mégis ez egyetem, s az egyetemi gradusok osztogatására is jogosított egyetem. A kathol. lyceumok s a protestans collégiumok hazánkban már jelenleg is annyi karta foglalnak magukban, mint a münsteri egyetem, tudniillik theologiai és jog-államtudományi karta; ha ezekhez egy-egy bölcsészeti kar csatoltatik, akkor az „egyetem“ czim még inkább megilletné ezen főtanodákat, semmit a münsterit. Ily bölcsészeti karokra pedig nagy szükség van s azok már akkor is megfelelnének feladatuknak, ha a kathol. és illetőleg a protestans gymnasiumok tanárai s tanárjelöltjei ezután itt kereshetnék a tanári habilitatio megszerzését.

A jogakademiáknak ily egyetem-féle főtanodákká alakítását, az említett tanácskozmány alkalmával annak egyik legjelesb tagja is megpendítette, — Csengery Antal, ki e részben oda nyilatkozott, hogy ha a vidéki akademiákon bölcsészeti kar is állíttatnék fel, akkor ezek

az egyetem illető karainak mindenben teljesen megfelelő szervezettel s ugyanoly jogokkal látandók el. — Arról azonban mindenesetre gondoskodni kell, hogy az ily egyetemfélék a tudományosság magas követelményeinek megfeleljenek.

Ha az állam megadja a vidéki jogtanodáknak a szigorlattartási jogot, vagy az esetleg felállítandó felekezeti egyetemeknek az egyetemi grádusok osztogatására vonatkozó jogot; akkor a budapesti egyetem túltömöttségének baja megszűnik; ellenkező esetben a baj fennmarad s egy harmadik állami egyetem sem fogja azt jelentékenyen csökkentetni.

XII. Hol állíttassék fel a kathol. egyetem? s hol a protestans egyetem?

Befejezésül azon kérdésre válaszolunk: hol állíttassék fel a szóbanlevő két egyetem?

A protestans egyetemnek legalkalmasabb helye volna Debreczen, — amint ezt a felséghez intézett fölterjesztésben az oktatásügyi minister is elismerte.

A mi pedig a katolikus egyetemet illeti, ezt mindenesetre valamely érseki vagy püspöki városban kellene fölállani; még pedig olyanban, mely a fővárostól nem esik oly messze s nincs valahol az ország szélén, — amint van pl. az állami új egyetem helyeül kiszemelt Pozsony; mert oly messze eső egyetem a fővárosi egyetemnek túltömöttségén sem segítene, és az ország minden vidékére nézve eléggé megközelíthető sem volna. Legcélszerűbbnek látszik erre Eger. Ezt hozták javaslatba közelebb a „Magyar Állam“ s az „Eger“ czimű lapok, még pedig a következő alapos indokolással:

„Ujabb időben a kath. egyetem eszméje mind szélesebb körben vonta magára a figyelmet és képezte a

megbeszélés tárgyát; hozzászólott ez ügghöz majdnem minden, még kath. érdekeket egyáltalán nem képviselő lap is. A kath. alapok és alapítványok kérdése azonban még napjainkban sem lévén eldöntve, az ügy érdeméhez hozzászólni még bajos; azért itt is csak azon külsőségre ohajtanék reflectálni, hogy az ily egyetem, ha csakugyan létrejönne, hol lenne felállítandó. A hely természetesen igen fontos az ily világra szóló intézmény létesítésénél; szerény véleményem szerint egykatholikus egyetem csak püspöki székvárosban állitható föl, mert jellegénél fogva a közvetlen beavatkozást nem nélkülözheti.

„Hát mely székváros lenne alkalmas ezen intézmény befogadására? E kérdés megválaszolásánál ismét többféle dologra kell tekintettel lenni, — mert mindenesetre ott lenne czélszerűbb a felállítás, a hol alkalmas épület mellett kellő felszerelésről már is annyira-mennyire gondoskodva van, a mennyiben, ha a dolgot az első kőnél kellene kezdeni, az óriási kiadásokat igényelne, s talán fölösleges is volna, ha más, már is alkalmas hely kínálkoznék.

„Püspöki székvárosaink közül egy sem tudna annyit egyszerre felmutatni s nyújtani az eszme létesítéséhez, mint Eger. Van ugyanis mindenek előtt egy oly tanépülete, mely mind nagyszerűség, mint berendezéste tekintetében ritkítja párját. Az Eszterházy építette lyceum óriási nagyszerűségében dicséri mesterét; oly épület az, mely egy teljes egyetem valamennyi karát képes lenne magába foglalni. Van azonkívül több mint 60,000 kötetből álló könyvtára. Van szép berendezésű csillagdája, természetrajzi és természet-tani tára, kép- és régiségtára, kivált oly fűvészeti gyűjteménye, minőhöz hasonló Ma-

gyarország alig három városában lelhető föl. Azonkívül már ugy is theologiai és a jogi kar felett rendelkezik, tehát berendezése is már kevesebbe kerülne, mintha másutt állittatik fel az. A kath. családok, meg vagyunk róla győződve, szivesen küldenék ide ifjaikat kiképeztetés végett, hol valószínűleg úgy anyagi, mint szellem-erkölcsi viszonyaikat illetőleg is kedvezőbb körökben mozognának, mintsem az a fővárosban történik.

„Eger városa, úgy a különféle hatóságok székhelyét, mint a tudomány és irodalom egy tekintélyes központját képezi. Székhelye ugyanis egy róm. kath. Érseknek és káptalannak; székhelye a megyének, törvényszéknek, ügyvédi kamarának s több katonai és közigazgatási hivatalnak. Vannak jól szervezett alsó, közép és felső tanodái, kitűnően berendezett könyvnyomdája, melyben rendszerint 5—6 lap nyomatik, van intelligens polgársága, szóval bírja az u. n. városi elemet és annak tényezőit, melyek ily fontos közművelődési intézet létesítésénél figyelmen kívül nem hagyhatók.

„Eger továbbá a szószeros értelmében véve magyar város, mely mozzanatra ugyancsak súly fektetendő, mivel a felvidékkel, — melyhez ezen tösgyökeres magyar város, legközelebb esik, — vasuti összeköttetés által közvetlenül kapcsolatba lévén hozva: annak tót és német ajku fiai, kik épen a magyar nyelv megtanulása végett most is elég sűrűn keresik fel az itt levő tanintézeteket, bizonyára ismét oly számmal özönlénének ide, mint özönlöttek akkor, mikor a régi bölcsészeti cursus még fenállott, a mikor is a lyceum rendszerint 3—400 hallgatót fogadott magába. De az alvidéki szerbek is elég szép számmal küldöttek és küldö-

nek ma is ifjakat az itteni intézeteknek ugyancsak azon-
célból, hogy azok magyarul megtanuljanak, mi nekik
természetesen mindig sikerül, mert itt magyar nyelven
kívül más nyelven csak ritka esetekben társaloghatnak.
És így nem csupán közmívelődési, hanem a
nemzeti érdek is ajánlja, hogy Eger választassék
a létesítendő egyetem székhelyeül.

„Végre ajánlja ezt még azon körülmény is, hogy
a lyceum örök-émlékü alapítója gróf Eszterházy
Károly volt egri püspök, már eredetileg egye-
temnek szánta azon nagyszerű épületet,
melynek — mint ilyennek — párját az egész mo-
narchiában hiába keresnők, s mely nemcsak hogy már
is oly felszereléssel bír, minővel kevés egyetem dicse-
kedhetik, hanem rendelkezik egyuttal oly helyes beosz-
tásu s oly tágas termekkel, hogy azokban akár egy
négy karu egyetemnek helyet adhat. Az első
emeleten levő, gyönyörűen kiállított díszteremnek bolto-
zatán látható pompás freskók a négy kart: a hittanit,
jogit, bölcsészetit és orvosit ábrázolják, melyek a bol-
dogult alapító nagy művének célját világosan kitüntetik.

„Szóval, ha van város széles e hazában, mely al-
kalmassal kath. egyetemnek helyet adni, akkor bátran állit-
hatjuk, hogy első sorban Eger az.“

DE-BALLAGI GÉZA.

